

Frimärksbilder 1987

Av Arne Carlbom

Frimärkenas bildvärld som från början inskränkte sig till symboler och kungaporträtt har utvecklats till en mångfald av ämnen och motiv. Stålgravyren som länge var allenarådande har kompletterats med offsetteknik vilket har lett till att allt fler märken fått mera färg. Under 1970-talet hade ca 40 % av frimärksbilderna fotografiska förlagor. Originalbilder, dvs förlagor utförda av konstnärer med det direkta syftet att bli frimärksmotiv var få. Fotografierna blev färre och originalbilderna flera under 1980-talet. Året 1987 var alla utgivna frimärkens bilder antingen original eller också reproduktioner av konstverk, från Postens emblem till astrofysiska visioner. Flera konstnärer som inte tidigare tecknat frimärken har engagerats. Man kan nu lika litet som under de närmast föregående decennierna urskilja några särskilda stildrag. Varje konstnär har sina egna uttrycksmedel.

Kung Carl XVI Gustaf och drottning Silvia

Den första utgåvan under året var nya bruksfrimärken med porträtt av kungen och drottningen i nya valörer. Motivens utformning var inte ny, den tillkom 1985.

Kung Carl XVI Gustaf.

Drottning Silvia.

ARNE CARLBOM är född 1919 i Marianne-lund i Småland. Fil kand i Lund 1969 med konsthistoria som huvudämne. Postanställd 1939–1984. Vid pensioneringen postområdeschef i Karlskrona. Han skrev boken »Frimärksbilder», utgiven av Postmuseum 1988. Medverkade vid Postmusei och Kulturhusets i Stockholm utställning »Bilderna bakom märket» 1986.

Konstnären John-Erik Franzén arbetade med en stor målning av kungafamiljen, beställd av Nationalmuseum för Statens porträttsamling på Gripsholms slott. Det föll sig då lägligt att anlita honom när nya frimärken skulle tryckas och då man inte längre ville använda fotoförlagor.

Kungen är igenkännlig om än inte särskilt porträttlik. Frimärket med drottningen blev inte lyckat. Efter en del ändringar godkändes gravyren, men en del av den stelhet som fanns från början kvarstår på frimärket. Det är ett främmande drag kring mun och överläpp och hakan blev alltför fyllig. Czeslaw Slanias gravyr framträdde inte bra i den första, ljusblå versionen 1985 och inte heller i den nya, ljusgröna.

Postens emblem

Postens emblem är också ett nytryck av ett frimärke från 1985. Man föreställer sig att ett märke med detta huvudmotiv ständigt skulle finnas i postkassorna. Så har det inte varit. Det första frimärket med ett postemblem kom ut 1920, tecknat av Torsten Schonberg. Det nytrycktes in på 1930-talet, därefter återkom postsymbolen inte förrän 1985 i sin nya utformning av Tommy Säflund. Visserligen har posthorn dykt upp på ett och annat frimärke under de mellanliggande åren, men då som små detaljer i andra motiv.

Postens emblem 1920
av Torsten Schonberg.

Postens emblem 1985
av Tommy Säflund.

Schonbergs postemblem var en jugendaktig krona över ett ganska litet posthorn, det hela realistiskt tecknat. Emblemet var inramat med mycket text, överst »Kungl. Post», på båda sidorna »Sverige» och nederst valörsifforna omgivna av ordet »öre». På 1-kronasmärket stod det »Kronor» både upptill och nedtill och valören var angiven i alla fyra hörnen. Det var väl mycket typografi, men frimärket fick lovord av en jury som 1955 skulle välja vårt lands vackraste frimärken.

På det nya frimärket är postemblemet strängt stiliserat. Innehållet i bilden är endast den nya logotypen, markerad med en tunn ram och den nödvändiga typografin. Bild och text är negativa i vitt. Bottenryckets färg är mera lysande än den man brukar se på svenska frimärken, mest beroende på att tryckmetoden är offset. I gengäld saknas stålgravurens mjukare ytstruktur.

Äng och hage

Naturbilder och särskilt bilder av natur som hotas av utplåning är ett gångbart ämne för frimärksmotiv. Miljöförstöring är en realitet. Till raden av utmärkta frimärksbilder av växter och djur i riskzonen lades i mars fyra nya. Nu rörde det sig om två insekter och två växter som finns i ängar och hagar och som inte har något livsrum när dessa marker inte hävdas som förr. PFA:s Ingalill Axelsson tecknade med krita och blyerts och Lars Sjöblom graverade en lätt fjäril, en stabil skalbagge

Slättergubbe.

Läderbagge.

Mnemosynefjäril.

Fältgentiana.

och vackra stånd av fältgentiana och slättergubbe. Liksom i utgåvan Levande natur 1985 tyngs kompositionen något av både svenska och latinska namn. Men om bildbudskapet skall nå fram är det ju bra att man talar om vilka kryp och blommor det är fråga om.

Den som har sett den ovanliga fjärilen med namn efter minnets gudinna Mnemosyne glömmmer den inte. Den är vacker och stor, enligt uppgift kan den få en vingbredd av 65 mm. Slättergubben, även kallad hästfibbla, är både vacker och välgörande. Av den fick man arnicatinktur som var bra mot skador och slaganfall och värk.

Stadsjubileer 1987

Årets jubileer gällde två gamla städer, Nyköping och Linköping. Nyköping fyllde 800 år och Linköping hade haft stadsprivilegier i 700 år.

Det är svårt att i en liten frimärksbild komprimera dessa städers månghundra-åriga historia. Man får nöja sig med något symboliskt, som i någon mån avspeglar ortens liv. Nyköpings kännemärke är borgen; den var med från början och kring den kretsade alla händelser under alla åren. Staden växte upp intill det som ursprungligen var ett litet fäste som lås för Nyköpingsåns utlopp. Fästningen blev en riktig borg och den var under en tid ett ståtligt slott. Nu är det bara rester kvar av den stora anläggningen.

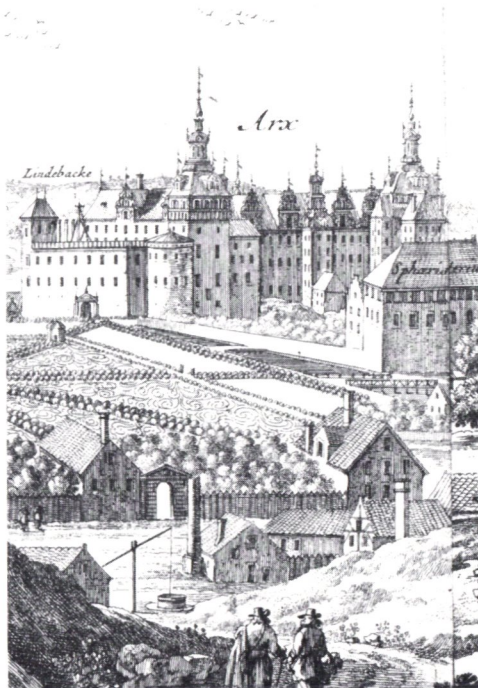
Nyköping 800 år. Nyköpingshus.
Linköping 700 år. Biskop Brask.

Karl-Olov Björks biskop Brask. Träskulptur i en grupp med temat Stockholms blodbad.
Foto Håkan Lindström.

Konstnären Hans Hermansson från Linköping tecknade Nyköpingshus så som det ser ut i dag. Det är inget fel på den ganska ljusa förlagan i blått, gult och svart. Gravyren och trycket har emellertid givit bilden en ödesmättad dysterhet, som om skuggan av Nyköpings gästbud ännu låg kvar över huset, minnet av kung Birgers båda bröder som dog i fångbrunnen. Till detta intryck bidrar särskilt den blålila skyn bakom borgen.

Ur Linköpings 700-åriga historia tog man ut ett litet stycke, den korta tid då biskop Hans Brask var stadens ledande personlighet. Det var bara fjorton år, men det var händelserika år. Biskopen rustade upp kyrkans byggnader och ekonomi. Han startade ett pappersbruk och ett tryckeri och planerade till och med en Göta Kanal. Till slut råkade han i kläm mellan den gamla och den nya tiden och lämnade Sverige. Ändå representerar han, emigranten, ett viktigt skede i stadens historia.

Nyköpingshus. Detalj ur Svecia Antiqua 1669. En minnesbild eftersom slottet brunnit 1655 och inte återuppbyggts. (Foto: Kungl. Bibl. Kart & Bildsektion).

På frimärket återges ett originellt porträtt av biskop Brask. Det är graverat efter en träskulptur av Karl-Olov Björk. Hans Brask framstår så som man tänker sig honom, kantig, oböjlig, listig, med sin frisedel i handen, den mycket omtalade brasklappen. Biskopen, hans gest med handen och typografin upptar bara hälften av frimärkets yta, återstoden är vit. Därav uppstår en ovanlig, bra balans mellan bildelementen och ytan.

Rabattfrimärken 1987 – Astrid Lindgren berättar

Samtidigt som jubileumsmärkena för Nyköping och Norrköping utgavs årets rabattfrimärken, som blev mycket färgrika. Häftet försågs med tio olika illustrationer från Astrid Lindgrens böcker. Det är ett rikt material att ösa ur, kanske för rikt. Urvalet är svårt. Huvudfigurerna ur åtta böcker finns med. Ur Ronja Rövardotter och Bröderna Lejonhjärta kommer rumpnissarna och draken Katla. De välkända illustratörerna är Björn Berg, Eva Billow, Ingrid Vang-Nyman och Ilon Wikland. En del av bilderna förenklades i samarbete med respektive konstnär.

Gravyren gjordes av Zlatko Jakus och märkena trycktes i kombinationen stålgravyr och offset. Denna gång gjordes offsettrycket inte som tidigare i form av tonplattor, utan i regelrätt fyrfärgsoffset.

Ståltryckta är detaljer som rumpnissarna och draken.

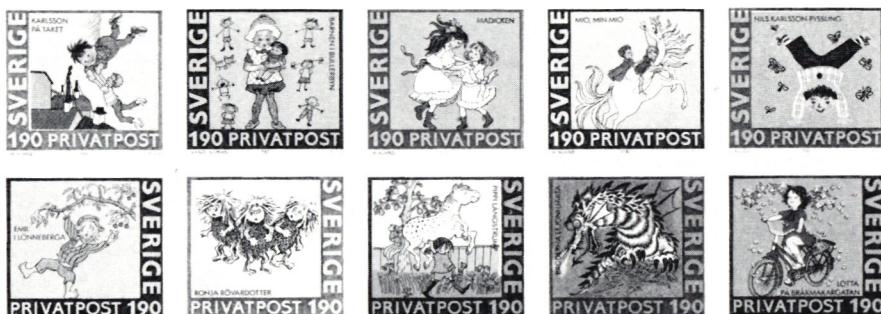
Innan man bestämde sig för Astrid Lindgrens bilder fanns som förslag en serie med symboler för olika hantverk eller också alfabetet. Förslag till bokstavsbilder kom in från Pia Forsberg, Åke Pallarp, Kjell Sjögren och P O Ultvedt.

Rabattfrimärkena görs av olika skäl mycket små. Om man som på 1987 års märken sätter in ganska kraftiga textramar på två sidor återstår inte mer än drygt två kvadratcentimeter för själva illustrationen. Häftet ger ett småplottrigt intryck, men tagna var för sig på brev och kort gör sig frimärkena ganska bra. Textramarna framstår mera som en del av bilden.

Svensk flygindustri

Det gamla vackra motivet från 1942, de flygande svanarna, ersattes i mars 1987 med bilden av ett flygplan, den femtonde med detta motiv, alla inräknade. Den första var Sven Ewerts luftpostplan från 1930. Sedan tecknades flygplan av Olle Hjortzberg, Lars Norrman, Philip von Schantz, Eric Linné och Ingalill Axelsson.

Påtänkta för uppdraget var Hannu Järviö som gjorde lasersättningsmärket i utgåvan Tryckerikonsten i Sverige 500 år 1983 samt den skånske konstnären Jan Raneke. Den som till slut tecknade förslagan var den beprövade frimärkskonstnären

Karlsson på taket. Barnen i Bullerbyn. Madicken. Mio, min Mio.
Nils Karlsson Pyssling. Emil i Lönneberga.
Pippi Långstrump. Bröderna Lejonhjärta. Lotta på Bråkmakargatan.

Svensk flygindustri. Förlagan.

Passagerarplanet SAAB SF 340.

ren Tom Hultgren. Zlatko Jakus grave-
rade.

Flygplanet på Hultgrens märke är det nya svenska passagerarplanet SAAB SF 340, ett motiv som säkerligen inte kommer att stå sig lika länge som Laila Prytz-Wiks svanar. Planet ger ett skevt intryck som om perspektivet inte stämmer. Väns-
ter motor tycks sitta snett. Flygkroppen är baktill inte klart avgränsad mot bakgrun-
den.

I anvisningarna till gravören sades att bakgrunden skulle graveras med fördrivning för att få fram en rörelsekänsla. Fördrivningen blev inte särskilt mjuk och intrycket av rörelse är svag. Valörsiffrorna har en för svenska frimärken ovanligt kantig linjärform.

Inom Konst- och programrådet tyckte man att totalintrycket var något sterilt. Den nedåtpåkande nosen gav inget upp-
lyftande intryck. Våra högvalörmärken borde vara något av vägledande produkter ansåg man.

Ett frimärke av hög valör och med vac-
ker bild finns dock kvar. Lars Jonssons
Jaktfalk från 1981. Det verkar som om
man gjorde rätt i att hålla sig till fåglar.

Europa 87

Årets tema för Europamärkena var modern arkitektur. Dessa utgåvor brukar omfatta två frimärken, men det blev tre denna gång. Motivet med Gunnar Asplunds stadsbibliotek i Stockholm fick två varianter med olika valörer och färg. Det tredje märket återgav Markuskyrkan av Sigurd Lewerentz.

Gunnar Asplund (1885–1940), vår in-
ternationellt kände arkitekt, beskrivs i ett verk om europeisk arkitektur som en känslig klassicist som i samband med sitt arbete med Stockholmsutställningen 1930 blev modern och påvisade de möjligheter som finns i ljus och genomskinlighet. Fri-
märksutgåvan håller sig till den tidigare

Förlagan till Markuskyrkan.

Stockholms
Stadsbibliotek.

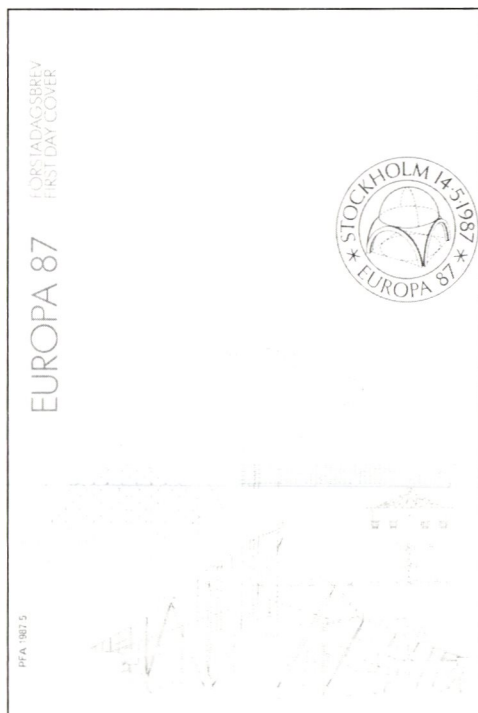
Markuskyrkan.

perioden med bilder av ganska mörka och ogenomskinliga byggnader.

På häftesomslaget visas Listers härads tingshus i Sölvesborg, byggt 1921 och väsentligen klassicistiskt. Två märken avbildar Stockholms stadsbibliotek som uppfördes 1921–1928. Byggnaden är ännu stramt klassisk i nordisk stil, men har samtidigt ett modernt drag, litet åt det kubistiska hållet. Återgivningen av biblioteket på frimärkena är klar och redig och tryckt i två valörer med olika nyanser av brunt. Formgivare var Hans Kündig och gravör Zlatko Jakus.

Sigurd Lewerentz, född samma år som Asplund, blev 90 år och var verksam ännu på sin ålders höst. Han samarbetade med Asplund i projektet med Skogskyrkogården i Stockholm och ritade 1926 Uppståndelsekapellet som skymtar på illustrationen på förstadsbrevet, en stramt enkel byggnad med en klassisk portik. Bedömare har talat om kapellet som den svenska neoklassicismens mest subtila byggnadsverk. Uppståndelsekapellet är en annorlunda kyrklig byggnad, långt ifrån de tidigare årens tråkiga pastischer.

Lewerentz vann 1956 tävlingen om att rita Markuskyrkan i Björkhagen intill Stockholm. Bengt Serenander gjorde förslaget till frimärket med denna kyrka och Zlatko Jakus gjorde gravyren. Fasaden med dess kraftiga plastik är betonad med mörka konturer och skuggor och fyller nästan hela frimärksytan. Det föreskrevs att Markuslejonet i fasaden skulle markeras i gravyren som måste göras omsorgsfullt och där teglet i muren framträder. Lewerentz ägnade mycket intresse just åt tegel och tegelmurning. Att gravera lejonreliefen så att den syns i det mikroskopiska formatet blev för mycket begärt av gravören. Emellertid syns teglet ganska tydligt. Frimärksbilden omfattar bara det högsta partiet av byggnaden och man får intrycket att den är hög och smal, som en siloanläggning. I verkligheten är hela komplexet lågt och långsträckt, med avsikt ritat så att det inte skulle konkurrera med den omgivande höghusbebyggelsen.

Förstadagsbrevets illustration formgiven av Hans Kündig med detalj från tingshuset i Sölvesborg och med Uppståndelsekapellet.

Häftesomslaget med Listers härads tingshus i Sölvesborg.

Sigurd Lewerentz var 78 år när han fick uppdraget att skapa Sankt Petrikyrkan i Klippan som stod färdig 1966. Den påminner i mycket om Markuskyrkan och båda kyrkorna har fått sådana omdömen som artistiskt raffinerade, med kärv enkelhet och stor konstruktiv fantasi.

I humanitetens tjänst

Tre porträtt med försvarare av fred och humanitet gavs ut den 10 augusti. De tre är Raoul Wallenberg, Dag Hammarskjöld och Folke Bernadotte. Deras insatser är kända, också hur de blev offer för den ondska de bekämpade.

Förslag med Elsa Brändström och Alva Myrdal hade inkommit från konstnären Leif Elfgren men blev inte utförda. PFA:s Ingalill Axelsson tecknade förlagan till bilden av Raoul Wallenberg i ett manér som påminner om hennes fina porträtt av fredspristagarna i Nobelutgåvan 1986.

Förlagan till frimärket med Raoul Wallenberg.

Förlagan till märket med Folke Bernadotte.

*Raoul
Wallenberg.*

*Dag
Hammarskjöld.*

*Folke
Bernadotte.*

Ansiktet, i starkt sidoljus, avtecknar sig mot en bakgrund befolkad av judiska fångar, på väg mot förintelse eller mot befrielse.

Konstnären Björn Brusewitz gjorde ursprungligen förslag till alla tre bilderna, men teckningen av Wallenberg gillades tydligen inte av dennes släkt. Brusewitz' förslagor till Dag Hammarskjöld och Folke Bernadotte blev antagna. Intill porträttet av Hammarskjöld har konstnären satt in FN:s sessionssal med generalförsamlingen som mikroskopiska figurer. Bergväggen till höger skall föra tanken till Dag Hammarskjölds mest älskade landskap, de höga bergen. Folke Bernadotte, i 3/4-figur, står intill de vita bussar som efter hans påtryckningar i början av 1945 kunde föra ut omkring 30 000 människor från de sönderfallande koncentrationslägren.

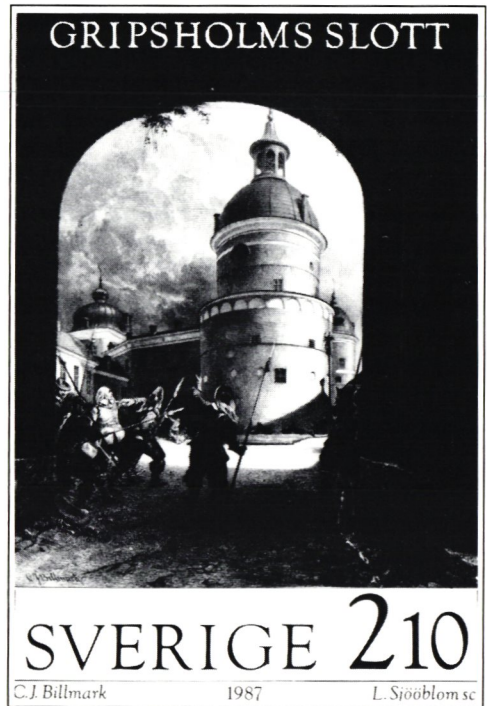
Frimärksbilderna har många detaljer men ger ett relativt sammanhållet intryck genom stort format och enhetlig färg. Porträtten är olika stora och porträttlikheten anses mindre lyckad. Frimärksförfattaren Sigurd Tullberg skrev att Bernadotte påminde om en busschaufför eller något liknande, utan att på något sätt förringa

denna förträffliga yrkeskår (Sv D 7/8 1987).

Gravyren gjordes av Martin Mörck och Majvor Franzén. På grund av sjukdom fick man byta gravör till Bernadottemarket. Gravyren blev litet för tunn. Försök med röd tryckfärg gick inte bra utan man fick ta en inte särskilt vacker karminsvart kulör.

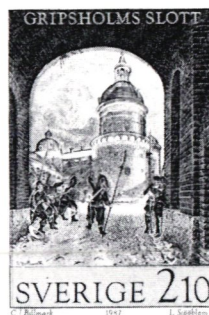
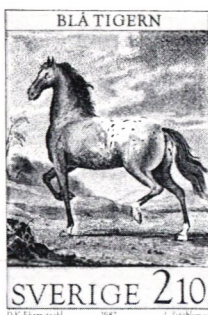
Konst på Gripsholms slott

Gripsholms slott firade 450-årsjubileum 1987. Egentligen är anläggningen mycket äldre eftersom den är grundad på den medeltidsborg som anlades av Bo Jonsson Grip på 1300-talet. Gustav Vasa började uppföra det nya slottet 1537 och det är från detta år som jubileet räknas. Det kunde ha blivit ett rent renässansbygge, men huset gjordes ur försvarssynpunkt så stabilt att det fick en medeltida karaktär. Mycket har hänt med slottet under de 450 åren och många ändringar har gjorts, mest under Karl IX:s och Gustav III:s tid.

Gripsholms slott. Förlagan.

Gustav Vasa. Blå Tigern. Hedvig Charlotta Nordenflycht. Gripsholms slott.

Förutom att slottet är ett historiskt minnesmärke är det ramen kring det ursprungligen kungliga porträttgalleri som nu är Statens porträttsamling. Ur detta stora galleri valdes fyra tavlor som frimärksmotiv när Posten uppmärksammade jubileet. Man hade då valt bort bilder av möbler, ett målat tak m m.

Gustav Vasa framträder på det idealiserade statsmannaporträtt som troligen fanns på det gamla slottet Tre Kronor och som räddades undan branden 1697. Den okände konstnären behärskade tidens stil för porträtt av furstar. Kungen visas i helfigur med kortklippt hår enligt det spanska modet och i elegant svart dräkt med förgyllda broderier. Byxorna är enligt det tyska modet uppslitsade pluderhosor. Bilden ville visa hur kunglig den nya dynastien var och hur man följde med sin tid, men den anses inte vara särskilt porträttlik. Frimärket är en så bra reproduktion som man kan begära. Porträttet är beskuret nedtill men utökat till höger. Hudpartier och skägg är blekare än på originalet. En sak är mycket bra, Czeslaw Slanias gravyr av dräktens mönster.

Den som besöker Gripsholm möts redan i entréhallen av bilden av den turkiska hingsten Blå Tigern. Kung Karl XI var mycket intresserad av hästar och lät sin hovmålare David Klöcker Ehrenstrahl måla ett livhästarnas galleri, där kungens favoritdjur återgavs i naturlig storlek.

Djur förekommer ofta som frimärksbilder. De flesta är fåglar men nästan kommer hästar. Från postryttaren på jubile-

umsmärkena 1924 till de isländska hästarna på Nobelmärket 1985 finns det mer än trettio utgåvor med hästar som dragare, riddjur, betesdjur eller heraldiska figurer. Blå Tigern är den vackraste, delvis genom den nya trycktekniken men främst därför att Ehrenstrahls skicklighet som djurmålare lyser genom den kraftiga omställningen från tavla i monumentalformat till liten, stålgraverad reproduktion på papper. Gravören Lars Sjöblom gjorde ett gott arbete. I omröstningen om Sveriges populäraste frimärke 1987 blev Blå Tigern överlägsen segrare.

Porträttsamlingen på Gripsholm innehöll från början endast kungar och drottningar och andra furstliga personer. På Gustav III:s tid öppnades samlingen för bemärkta män och kvinnor i allmänhet. Som representant för denna utökade skara och för slottets tredje århundrade valdes skaldinnan Hedvig Charlotta Nordenflycht. Förlagan för frimärket var ett porträtt av Johan Henrik Scheffel. Frimärksproducenterna har haft litet otur just när det gäller måleri av Scheffel. Av hans mycket stora mängd porträtt har tre reproducerats på frimärken. Det första var Christopher Polhem 1951. Detta märke tecknades av William Peterson efter Scheffels målning och var tråkigt både i fråga om sin komposition och sin brunsvarta färg. Nästa gång var det utgåvan Svensk Rokoko 1979, som innehöll en ganska dålig reproduktion av en tavla av en okänd dam. Nu, den tredje gången, fick man ta till en kopia av Scheffels original.

Det finns inte så många bemärkta kvinnor från denna period att välja på. På förslag fanns dock ett vackert porträtt av Anna Charlotta von Stapelmohr, maka till Elis Schröderheim, målat av Per Krafft d ä. Avbildade män finns flera, t ex samme målares porträtt av Bellman, som nämndes men inte kom i fråga.

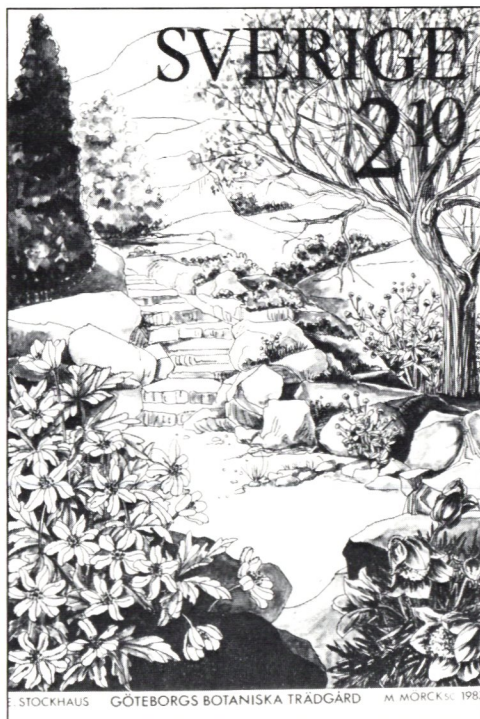
Den otursförföljda Hedvig Charlotta Nordenflycht som själv sagt att hennes största fel var »för mycken känslighet, för mycken ömtålighet, för mycken hetsighet», ser på frimärket ut som en trygg matrona. Reproduktionen av Scheffelkopian är bra, särskilt lägger man märke till Slanias punktgravyr på hudpartierna.

Den fjärde frimärksbilden är både ny och gammal. Förlagan är en pastisch från 1800-talet, en litografi av Carl Johan Billmark. Motivet är det stora Griptornet på Gripsholms slott, sett genom valvet mot yttre borggården. I öppningen syns krigare med uniformer och vapen från en förgångnen tid, kanske 1600-talet. Ett tumult försiggår, på litografien kan man se hur en soldat sticker ner en på marken liggande man, en detalj som antytts i frimärksgravuren.

Billmark hade lärt sig kopparstick och etsning men blev intresserad av den nya grafiska metoden litografi och blev så småningom mycket skicklig i denna konstart. Han levde större delen av sitt liv i Paris, men gjorde emellanåt svenska vyer och interiörer. Förlagan är hämtad ur en serie, »Gripsholm», utförd i litografiskt färgtryck och utgiven 1853–1855. Litografierna trycktes i Paris och blev väl mottagna av den svenska publiken.

Botaniska trädgårdar

Botaniska trädgården i Uppsala firade 200-årsjubileum 1987. Gustav III skänkte 1787 slottssträdgården jämte ett 112 alnar brett jordstycke till Uppsala Universitet »till Botaniska Örters och Växters skjötande och Planterande». Trädgården skulle ersätta den gamla anläggningen vid Svartbäcken som grundats av Olof Rudbeck d ä 1655. Den hade förfallit under

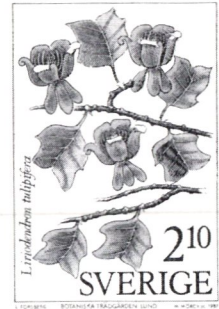
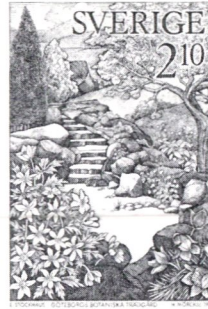
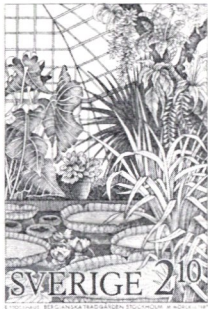
Förlaga till Göteborgs botaniska trädgård.

1700-talet men återupprättats av Linné, inledningen till dess berömmelse. Linnéträdgården var för liten och hade ett kallt och sankt läge, en av anledningarna till kungens gåva. I donationen föreskrevs att den gamla formella stilen skulle bibehållas även om den engelska parken hade börjat bli stilbildande.

Linnéträdgården hade fått sin form när Adolf Fredrik omkring 1750 hade uppdragit åt den flitige slottsarkitekten Carl Hårleman att rita en ny plan. Hans far hade varit trädgårdsarkitekt och intendent för de kungliga trädgårdarna. Han dog när sonen var sju år, men hans verk fanns kvar bl a i den omarbetade Kungsträdgården i Stockholm. Carl Hårleman kan tänkas ha hämtat inspiration där när han för Uppsala ritade en barockpark i fransk stil.

När man valde frimärksmotiv tog man ett steg bakåt i tiden, före 1787 års donation. Lennart Forsberg tecknade en förlaga med Hårlemans porträtt intill hans ritning över trädgården. Porträttet är en konturklippt och beskuren kopia av en

Bergianska trädgården i Stockholm. Uppsala botaniska trädgård.
Göteborgs botaniska trädgård. Botaniska trädgården i Lund.

målning av Martin van Meytens d y omkr 1730–1731. Det är svårt att gravera miniatyrporträtt i stål. Martin Mörck lyckades inte helt med Hårlemans drag. Han ser skelögd ut och förefaller att se bort från sin trädgårdsritning. På originalet i Statens porträttsamling på Gripsholms slott är ögonställningen inte fullt så sned.

När PFA tog itu med jubileumsmärket för Uppsala botaniska trädgård utvidgades utgåvan till att omfatta landets övriga tre

akademiträdgårdar, i Stockholm, Göteborg och Lund. Den Bergianska trädgården i Stockholm leder sitt ursprung tillbaka till 1785; den nuvarande anläggningen tillkom på 1860-talet. Till de största märkvärdigheterna i denna trädgård hör Victorianäckrosen från Amazonas, med sina jättestora blad. Ett av frimärkena i häftet visar en interiör från Victoriaväxthuset.

Trädgården i Göteborg är den yngsta, anlagd på 1910-talet. Frimärksbilden, en vitsippsbacke i klippträdgården, visar en trädgårdsform mycket avlägsen från det franska barockidealet. Den botaniska trädgården i Lund hade beslutats redan 1690 men den fick sin form först på 1860-talet. Den representeras på frimärket av ett par kvistar av tulpanträdet, *Liriodendron tulipifera*. Också detta frimärke tecknades av Lennart Forsberg. På förlagan laverade konstnären en grå stam till tulpanträdet. Den kom inte med i gravvren av Martin Mörck.

Konstnärinnan Eva Stockhaus gjorde fina laveringar i svart, grått och vitt med motiv från de botaniska trädgårdarna i Stockholm och Göteborg. Frimärkena blev i trycket snygga, men kompakt gröna, vilket något skymmer teckningen.

Cirkuskonsten i Sverige 200 år

Konstarten cirkus introducerades i Sverige av engelsmannen Peter Price, som i oktober 1787 med sitt sällskap av konstberidare gav föreställningar vid Drottninggatan i

Förlaga till Botaniska trädgården i Lund.

Clowner.
Lindansare.
Cirkusprinsessa.

Stockholm. Detta jubileum markerades av Posten med ett frimärkshäfte med tre bilder från cirkusens värld.

Med rena färgplan i cirkusens grälla färger och starka ljuseffekter tecknade PFA:s Eva Jern tre glimtar från en föreställning med clownerna, balansartisten och cirkusprinsessan på sin vita häst. Tecknaren inramade bilderna på ett fyndigt sätt med de rödsvita tältstängernas mönster och lät strålkastarnas ljuskäglor gå över från en bild till en annan. Ordet Sverige står på sargen mellan manegen och åskådarplatserna, så som man ofta ser TV-reklam på

idrottsarenor. Frimärkena graverades av Czeslaw Slania och trycktes i kombinationen stål/offset.

Julpost 1987

De traditionella julpostmärkena hade detta år motiv från folktro kring julen. Kristina Anshelm, grafiker och textilkonstnärinna, visade tomten som får julgröt, Staffansritt, kappkörning från julottan och småfåglar i en julkärve. Att försumma att ge tomten gröt vid jul förde med sig olycka. Hästarna skulle vattnas på annandagens morgon, antingen i en helig källa eller i nordrinnande vatten. Den som först kom hem från julottan kunde räkna med att först få in sin skörd nästa år. När julkärven var uppsatt var det lyckosamt om småfåglar först kom och besökte den.

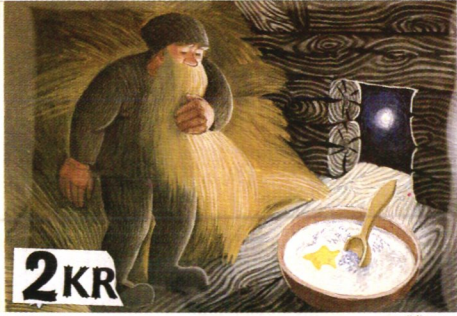
När julmärkena presenterades i PFA:s bulletin nr 5 1987 fanns inte något beslut om tryckmetod och färger. Frimärkena var avbildade i svart-vitt, med en fin fördelning mellan mörka och ljusa partier. Julfrimärken brukar ha färg; svartvit grafik passar inte hur bra den än är. Märkena trycktes i blått, gult och gulbrunt. Man planerade att göra trycket i stålgravyr och Lars Sjööblom utförde gravyren. Av olika skäl ändrades detta så att man gjorde ett unikt offsettryck med stålgravyrerna som original. Färgsättningen skedde så som i

Förslagsskiss med elefanter.

SVERIGE · JULPOST 1987

K. ANSHELM

L. SJÖÖBLOM SC

SVERIGE · JULPOST 1987

K. ANSHELM

L. SJÖÖBLOM SC

K. ANSHELM

L. SJÖÖBLOM SC

K. ANSHELM

L. SJÖÖBLOM SC

Förlagorna till Julpost 1987.

stålgravyr, inte som färgseparering på fotografisk väg. I jämförelse både med den bild som gavs i bulletinen och med Kristina Anshelms vackra förlagor blev märkena litet blacka.

De stiliserade och robusta hästarna stod sig bäst i trycket. Konstnären nämnde att hon tecknat fem hästar vid vattningsstället

»eftersom alla tror att det är Staffan som är ute».

Nobelpristagare – astrofysik

De fem Nobelprisen uppmärksammades åren 1982–1986 i samlingshäften med ett urval av pristagare. Nu gick man tillbaka till ämnet fysik, denna gång till specialområdet astrofysik. Kompositionen av 1987 års Nobelmärken var lik den tidigare, inte porträtt utan symboler för de prisbelönades områden och forskning.

Fysik är inte alltid begriplig för lekmanen när det rör sig om fenomen på jorden, ännu mera främmande är astrofysiken som handlar om stjärnornas och stjärnsystemens beskaffenhet. Grafikern, formgivaren och fotografen Gábor Palotai ställdes inför uppgiften att på fem små rutor åskådliggöra så subtila ting som pulserande strålning från en neutronstjärna, beräkning av massan hos en vit dvärgstjärna och

K. ANSHELM

L. SJÖÖBLOM SC

K. ANSHELM

L. SJÖÖBLOM SC

K. ANSHELM

L. SJÖÖBLOM SC

K. ANSHELM

L. SJÖÖBLOM SC

Tomtens julgröt. Staffanritt. Kappkörning från julottan. Småfåglar i julkärven.

uppbyggnaden av tunga atomkärnor. Han löste problemet på ungefär samma sätt som Carl Fredrik Reuterswärd, Kjell Andersson, Dan Jonsson och Lennart Forsberg skildrat atomfysik 1982.

Bildernas innehåll är, för Antony Hewish en strålningskurva, för Subrahmanyam Chandrasekhar en formel för en stjärnas massa, för William Fowler uppbyggnaden av tunga atomkärnor, för Arno Penzias och Robert Wilson universums kalla kosmiska strålning där 3 K står för minus 270 grader och för Martin Ryle två radioteleskop som tillsammans gör samma tjänst som ett mycket större.

Gábor Palotai och gravören Martin Mörck tog fram fem små bilder av stjärnhimlar och skrev in i dem symboler med syftning på de sex pristagare som bringas i åtanke. På förlagorna lyser stjärngrupper och nebulosor i rött, gult och blått. Det var meningen att trycka färgerna i offset, men man fick avstå från detta. De enfärgade, ståltryckta märkena blev slätstruket gråblå.

Symboler för forskning och upptäckter av Antony Hewish (f 1924), Subrahmanyam Chandrasekhar (f 1910), William Fowler (f 1911), Arno Penzias (f 1933), Robert Wilson (f 1936) och Sir Martin Ryle (f 1918).

